

IN MEMORIAM НАШ ПРОФЕСОР ДЕЈАН КОСАНОВИЋ (1930 – 2013.)

Завршетак Другог светског рата на овим просторима, донео нам је, с једне стране, велике промене, а с друге, занос у стварању нечег новог, великог и значајног! Филм је дефинитивно био у овој групи *великог и значајног*, јер је тада био „најјачи медиј”. До краја Другог светског рата, нисмо имали континуитет у домаћој филмској продукцији, нисмо имали обједињену филмско-техничку базу, нисмо имали развијену биоскопску мрежу, нисмо имали школовање кадрова и још много тога, али је донета одлука да се то исправи; филм је постао део националне културе и уметности!

Када смо код школовања кадрова за филм, нису ни други били тада у бољој позицији од нас, али 5. маја 1947. Председништво Владе ФНРЈ донело је одлуку о оснивању Високе школе за филмску глуму и режију у Београду, која је 1951. припојена Академији за позоришну уметност, а проширење делатности и образовних профила утицали су на то да 1962. нова високошколска установа промени и назив у Академија за позориште, филм, радио и телевизију, односно, од 1973. године у Факултет драмских уметности.

Заслуга за проширење делатности и увођење нових профила везана је за тадашњег декана, Вјекослава Афрића, који је током школске 1959/60. покренуо цео овај поступак. Следеће школске 1960/61. Управа тадашње Академије за позоришну уметност донела је одлуку да се оснује Група за организацију, да би у јуну 1961. био расписан конкурс за упис студената на који се пријавило 52 кандидата, а примљено је 16 редовних и 18 ванредних студената. Настава је почела у октобру, у зимском семестру школске 1961/62. године.

Први наставници главних стручних предмета су били: Исак Бата Амар који је, као хонорарно ангажован доцент, предавао *Организацију сценско-уметничких делатности*; затим, Миладин Кутлешић, тадашњи директор „Дунав филма”, који је предавао *Организацију филмске производње*, такође као хонорарни доцент и др Зоран Антић, професор Правног факултета, који је такође хонорарно предавао *Економику и право уметничких делатности*.

Случај је хтео да је Миладин Кутлешић већ крајем зимског семестра те исте школске 1961/62. дао отказ, да би на позив декана, Вјекослава Афрића, позван Дејан Косановић, тадашњи директор Фестивала југословенског филма, који крајем јанура 1962. године наставља да предаје *Организацију филмске производње*.

Мислим да би баш овако професор Дејан Косановић започео предавање на тему „Почетак рада на одсеку Организације, односно Продукције”, директно, прецизно, са провереним подацима, а између нека анегдота или комбиновање података из историје, или културних догађања, или из рада позоришта или филма у Београду, Србији, бившој СФРЈ или у свету. Све у једном складу, једноставно и јасно да студентима отвори врата, не само кад је у питању филмска организација, односно продукција, већ и многе друге дисциплине. Не треба заборавити за почетак да су организација филма, односно филмска продукција, менаџмент и економика кинематографије тада биле дисциплине у повоју, и то не само код нас, већ и у свету!

Професор др Дејан Косановић, рођен је 28. 09. 1930. године у Београду, где је завршио основну и средњу школу. Године 1948. примљен је у трећу, септембарску генерацију, Високе филмске школе, одсек режије. Дипломирао је режију 1952. године на Академији за позоришну уметност. Поред ових, завршио је и студије историје уметности на Филозофском факултету у Београду. Докторирао је на Факултету драмских уметности 1983. са тезом: *Почеци кинематографије на територији Југославије*.¹

По завршетку школовања, од 1951. године, професор др Дејан Косановић професионално ради на филму, прво као асистент режије на домаћим дугометражним играним филмовима (4 филма), затим на страним, копродукционим, филмовима (7 филмова), као и сценариста и

1 Подаци из личне архиве професора Дејана Косановића, коју је средила и допунила његова кћерка Јелена Косановић.

редитељ документарних филмова. Од 1955. до 1992. године, реализовао је, као редитељ, тридесет документарних филмова разноврсне тематике. Првенствено је тежио да гледаоцу пренесе нова сазнања о нашој прошлости, о историји и историји ликовних уметности у Србији, али такође и о другим збивањима у свету који нас окружује. То се може видети и из наслова његових филмова, као на пример: *Ђура Јакшић* (1957) – филм о животу српског песника и сликара који је добио премију за квалитет Републике Србије и републичку награду за режију; *Фреске и Средњовековна архитектура у Србији и Македонији* (1957), филмови у боји који су међу првима снимљени код нас, а били намењени за приказивање на Светској изложби у Бриселу; *Истина у оковима* (1959) – биографија Васе Пелагића; *Легенда о Стефану Дечанском* (1970) – филмска биографија Краља Стефана Дечанског снимљена само на основу једне велике Лонгинове иконе која се чува у манастиру Дечани; *Опсада Београда* (1976) – филм о опсади Београда 1688. године, снимљен на основу једне велике гравире/плана Београда са око 2.000 ликова коју је израдио аустријски официр Гумп, а један од два сачувана примерка се налази у Народној библиотеци Србије. У филму *Београд, 20. октобар 1944 – 20. октобар 1984.* (1984), коришћени су архивски снимци из времена борби за ослобођење Београда у октобру 1944. при чему су камере постављене на иста места као некада, чиме се, у комбинацији црно-белог и колор филма, гледаоци подсећају на историјска збивања која су се догађала на данас познатим локацијама у Београду. Филм *Иво Андрић – живот* (1985) је образовни филм о животу нашег Нобеловца, као и филм *Вук Караџић* (1987) о реформатору српског правописа.

Своју делатност редитеља документарних филмова од 1969. године, професор др Дејан Косановић је наставио на телевизији где је реализовао преко стотину разних документарних емисија. Снимио је велики број путописних документарних емисија: у Кини (1971. и 1989. године), на Куби (1973), Немачкој итд. Многе његове документарне телевизијске емисије биле су посвећене проблемима кинематографије, како у прошлости, тако и у актуелним продукцијским условима у Србији. Снимио је серију од десет емисија о значајним филмским ствараоцима у Србији под насловом *Заборављени пионери српског филма* (1996), а у многим емисијама је ревитализовао старе српске филмове.

Од 1950. године, упоредо са радом на филму, бавио се и писањем о филму. Објавио је преко 380 библиографских јединица – филмске критике, текстове о филмској уметности и прошлости кинематографије у Србији

и бившој Југославији, претежно у домаћој штампи и стручним филмским часописима, али такође и у иностранству, где је истицао вредности и успехе југословенског и српског филма. Посебно је значајан његов књижевни опус који сачињава 19 књига о прошлости кинематографије на тлу бивших југословенских земаља.

Почев од 1971. године, интензивно се бави озбиљним проучавањем ране историје кинематографских делатности на тлу Србије, бивше Југославије и региона. Зачетник је истраживања и научног рада у тој области код нас. На основу проучене архивске грађе идентификовао је личност која је, као представник браће Лимијер, први пут у Београду приказала покретне слике 6. јуна, 1896. године. То своје истраживање објавио је у мају 1971. у „Политици“ и то је у ствари почетак његовог научно-истраживачког рада у области историје филма. Наставио је са систематским истраживањима ране фазе развоја кинематографских делатности код нас, такозваној археологији филма. Трудио се да инострану стручну јавност, историчаре филма пре свега, упозна са коренима филмске уметности у Србији и бившој Југославији. На великом броју међународних филмских фестивала, посебно у Порденонеу и у Болоњи, организовао је приказивање најстаријих филмова снимљених у Србији (*Крунисање Краља Петра I Карађорђевића, Са вером у Бога, Грешница без греха, Воскресења не бива без смрти*, и други). Одржао је и низ предавања на универзитетима у САД, Француској, Великој Британији и Италији, као и на међународним скуповима и конгресима, чиме је ове филмове ставио у историјски контекст развоја филма у Европи.

После више од шездесет година активног рада у многим областима кинематографије, последњих неколико деценија, суштински од осамдесетих година прошлог, 20. века, његова се професионална делатност све више концентрисала на научни рад, истраживања и откривање непознатих корена филмске уметности у Србији, као и на простору бивше Југославије. Сматрао је да је баш у тој области остварио најзначајније резултате, објавио потпуно непознате чињенице о раним пионирима филма и о томе написао велики број студија и књига на нашем и на страним језицима, чиме је допринео да се у нашој националној култури осветли један сегмент прошлости и да се домаћи љубитељи културе и филма, студенти и филмски радници, као светски научно-истраживачки кругови упознају са почецима и раним фазама развоја филма у Србији и бившој Југославији.

У области институција које делују у домаћој кинематографији, својим ангажманом оставио је значај траг у Удружењу филмских радника Србије. Посебно се издваја период од 1963. до 1968. године, током кога је био директор Фестивала југословенског играног филма у Пули, и то у пет мандата. Десет година (1992-2002) био је председник Управног одбора Југословенске кинотеке и у том тешком периоду се трудио да допринесе раду и развоју ове значајне културне установе. И пре и после и током ових периода, неуморно је радио и на рестаурацији наших старих филмова.

Од 1962. године, почео је да предаје на тадашњој Академији за позориште, филм, радио и телевизију, данас Факултет драмских уметности, предмет Организација филмске производње, као и предмет Историја филма на II степену, последипломским студијама. Испрва у хонорарном статусу, а касније у сталном радном односу, радио је на Факултету све до одласка у пензију 1995. године у звању редовног проесора. Обављао је функцију декана ФДУ (1973-1975), проректора Универзитета уметности у Београду (1979-1983), а био је један од иницијатора оснивања Института за позориште, филм, радио и телевизију ФДУ, као научно-истраживачке и уметничко-истраживачке јединице Факултета.

Извео је бројне генерације студената (организације), односно филмске продукције на ФДУ, које га памте као врсног предавача, изузетног педагога, одговорног професионалца и великог ерудиту који је, поред знања из филмске продукције, одлично познавао историју, теорију и естетику филма. Како је приметила професорка др Милена Драгићевић Шешић, његова предавања су почињала у 8 часова ујутру и није се каснило, нити улазило после почетка часа. Остала су упамћена његова предавања употпуњена и дивним причама о пионирима филма у Холивуду, у Европи и нарочито код нас, које су поред фактографије увек биле зачињене и по неком причом анегдотског карактера, што би данас студенти који црпу информације са интернета рекли *тривије*. Његова предавања су била за то време интерактивна и веома оригинална. На свако наше питање или интересовање, дао нам је прави одговор или нас упутио на изворе у којима би могли наћи више података.

За генерацију студената који су уписали Филмску и ТВ организацију/продукцију давне школске 1975/76. године, пренео је тај истраживачки дух, па су тако настали значајни писани дипломски радови који су били посвећени пионирима и историји кинематографије на овим простори-

ма. Упоредо са овим дипломским радовима, под његовим менторством настали су и радови који су компаративно проучавали не само неки одређени историјски период, већ и тада савремене приступе у организацији светских кинематографских система.

С друге стране, професор др Дејан Косановић је упоредо учио са нама, дискретно нам стављајући до знања да увек има нешто ново што може да се научи, да постоје капацитети да се неке ствари прошире и отворе нека нова знања. То је доказивао и сопственим примером. Уписао је први Курс кинеског језика на Коларчевом народном универзитету и завршио га, чиме је употпунио палету страних језика којима се служио од француског, немачког, италијанског, па до енглеског језика.

Ми који смо били његови студенти, а затим наставили да радимо са њим на Катедри за филмску и ТВ продукцију, уживали смо у дружењу са професором др Дејаном Косановићем, у његовим размишљањима, саветима и посебно његовом дискретном хумору којим нас је забављао у паузама између часова, приликом дружења на ФДУ или ван њега. Професор Зоран Поповић одредио је јединствену титулу за професора др Дејана Косановића – *ДЕКИ, ДЕКИ, ДЕКИ*, као скраћенице његовог имена, његове функције Декана нашег Факултета и на крају скраћенице његове омиљене породичне функције, деке његових унука. За све остале, његове студенте, филмске раднике, историчаре филма, филмске теоретичаре и критичаре, остали су његови филмови, његови текстови у дневној и стручној штампи и периодици, и наравно, његове књиге!